

MOTIVIRAJUĆI BENEFITI BOSANSKOHERCEGOVAČKIM STUDENTIMA DA SE OPREDJELE ZA STUDIRANJE U INOSTRANSTVU / MOTIVATIONAL BENEFITS FOR BOSNIAN STUDENTS TO CHOOSE STUDYING ABROAD

Prof. dr. Husein Mehmedović¹, Narajan Mehmedović²

¹Internacionalni univerzitet Travnik, Aleja Konzula-Meljanac bb, 72270 Travnik, BiH

²Fakultet za menadžment, Univerzitet „Primorska“ Koper, Republika Slovenija,

e-mail: mehmedovic.gr@gmail.com, narajanmehmedovic@gmail.com

Stručni članak

<https://www.doi.org/10.58952/zr20251403152>

UDK / UDC 378.4:159.954(497.6)

Sažetak

Nije teško primjetiti da je posebno u prethodnih 10-tak godina sve više mladih ljudi otišlo iz Bosne i Hercegovine. Neki su otišli u potrazi za poslom, drugi zbog toga što u našoj zemlji ne vide perspektivu, dok je najznačajniji dio mladih ljudi otišao da studira na prestižnim zapadnoevropskim univerzitetima. U našem radu posvetit ćemo posebnu pažnju i razmotriti pitanje, zašto sve više studenata iz Bosne i Hercegovine odlazi na studij u inostranstvo i koji su njihovi motivi? Koje mogućnosti i prednosti pružaju fakulteti u zapadnoevropskim zemljama. Bilateralni ugovori koje je Bosna i Hercegovina potpisala sa zemljama Zapadne Evrope kao što su Slovenija, Hrvatska, Austrija, Njemačka, Holandija, dok je naročito u posljednje vrijeme primjećeno da je sve veći interes za odlazak u Španiju i druge zapadnoevropske zemlje. Koje su mogućnosti za rad naših studenata za vrijeme studiranja preko studentskih servisa u tim zemljama. Asimiliranje bosanskohercegovačkih studenata u inostranstvu i njihov ostanak i pronalaženje posla. Benefiti od odlaska i mogućnosti za povratak i zapošljavanje visoko obrazovanih ljudi u Bosni i Hercegovini nakon završenih studija i stečenih potrebnih kompetencija, vještina i znanja na fakultetima u inostranstvu.

Ključne riječi: Benefiti, studiranje, inostranstvo, asimilacija, povratak.

JEL klasifikacija: I23, J61, I28

Abstract

It is not difficult to notice that, especially in the past ten years, an increasing number of young people have left Bosnia and Herzegovina. Some have left in search of employment, others because they do not see a perspective in our country, while the most significant group of young people has gone to study at prestigious Western European universities. In this paper, we will focus on and analyze the question of why an increasing number of students from Bosnia and Herzegovina are choosing to study abroad and what motivates them. We will also explore the opportunities and advantages offered by universities in Western European countries. Furthermore, we will discuss the bilateral agreements that Bosnia and Herzegovina has signed with Western European countries such as Slovenia, Croatia, Austria, Germany, and the Netherlands, as well as the growing interest in studying in Spain and other Western European nations. The paper will also examine the opportunities available for Bosnian students to work during their studies through student employment services in these countries, the assimilation of Bosnian students abroad, and their chances of staying and finding employment after graduation. Finally, we will consider the benefits of studying abroad and the potential for returning to Bosnia and Herzegovina and finding employment after obtaining higher education degrees and acquiring the necessary competencies, skills, and knowledge abroad.

Keywords: Benefits, studying, abroad, assimilation, return.

JEL classification: I23, J61, I28

UVOD

Migracije stanovništva su oduvijek kroz historiju postojale i u budućnosti će, također da postoje. Ljudi se kreću iz različitih razloga i kroz kretanje stiču nova iskustva, poznanstva, znanja i ostvaruju određene benefite koji su motiv kretanja. Nema, ništa nije sporno u migracijama ljudi ako one popravljaju društveni i materijalni status ljudi, njihovih porodica i društva u cijelini. Nažalost, u posljednje vrijeme možemo primjetiti da su u svijetu svugdje migracije brojne i nastaju iz nužde zbog političkih ili ekonomskih razloga. Mi ćemo u našem radu da se osvrnemo na našu zemlju i migracije koje se tiču Bosne i Hercegovine i njenog stanovništva. Rat u devedesetim godinama prošlog vijeka i nastala ratna razaranja su dodatno doprinijela većim migracijama bosanskohercegovačkog stanovništva ka inostranstvu. Također, poslijeratna politička i ekonomska kriza koja nije do danas prevaziđena još više je uticala na produbljavanje migracija u jednom pravcu iz Bosne i Hercegovine u inostranstvo, dok se mali broj ljudi do sada vratio u našu zemlju. Naročito je važno istaknuti da najveći broj ljudi je mlađe starosne dobi. Neki odlaze u potrazi za poslom, drugi zbog neriješene i stalno produbljujuće političke i ekonomske krize, dok treći dio, naročito mladih ljudi, odlazi u inostranstvo na studiranje. Naše interesovanje za migracije stanovništva iz Bosne i Hercegovine je upravo ova posljednja grupacija mladih ljudi koji se opredjeljuju da odlaze da studiraju. Ne bi ni u tome ništa bilo sporno, čak je to i pozitivno jer će mladi ljudi u inostranstvu kroz studiranje da steknu određene kompetencije, znanja i vještine koje bi se mogle iskoristiti u domaćim kompanijama nakon njihovog povratka. Međutim, nije to tako, veći broj ljudi koji odlazi u inostranstvo na studiranje se nakon završenih studija zapošljava, asimilira i ostaje u zemlji domaćina. Benefiti od studiranja u inostranstvu su brojni i raznovrsni, ali nedostatak je što se mladi ljudi više ne vraćaju, a što se negativno odražava na prirodni priraštaj i stanje u privredi Bosne i Hercegovine. Naša zemlje svake godine iz različitih razloga gubi stanovništva veličine jednog manjeg grada. Ovaj gubitak će nas sigurno dočekati u budućnosti jer se sve manje rađa, a sve više umire i migrira stanovništva. Kako ovaj problem prevazići možemo pretpostaviti, jer bez brzog resetovanja temeljnih promjena i reformi u društvu nećemo lahko riješiti ovaj problem.

1. ODLAZAK MLADIH IZ BOSNE I HERCEGOVINE U INOSTRANSTVO

Trenutna ekonomska i finansijska kriza negativno utiče na stanovništvo, a naročito mlade obrazovane ljude koji u trenutnim okolnostima ne vide ličnu perspektivu, a nemaju ni dovoljno prostora kako bi djelovali samoinicijativno i na taj način razvili osjećaj samopotvrđivanja vlastitih profesionalnih i ličnih vrijednosti. Institucije koje su zadužene za rješavanje problema zaposlenosti u posljednjih 30 godina uglavnom se bave same sobom, a nezainteresovanost za rješavanje ovog problema najčešće pravdaju nedostatkom finansijskih sredstava i rijetkim projektima čiji je cilj trenutno rješavanje problema. Iz dosadašnjeg iskustva, naročito malih ruralnih sredina, svake godine sve više mladih ljudi odlazi, a mali broj njih se vraća zbog nedostatka radnih mjesta i besperspektivnosti. Problem nezaposlenosti, koji se kao što vidimo odražava na sve sfere života u našoj zemlji može se riješiti otvaranjem novih radnih mjesta u postojećim i novootvorenim preduzećima.[1] Razlika u visini plata kod nas i u zemljama Zapadne Evrope, jedan je od razloga odlaska, kao i profesionalne prilike kao pokretačka snaga iseljavanja, posebno mladih ljudi. Prema statističkim podacima oko 30 % ljudi između 15 i 39 godina starosti emigrira. Na to ih dodatno tjera nestašica stambenog prostora, naročito ako se radi o mladim bračnim parovima koji nisu u mogućnosti sa postojećim platama obezbijediti stambeni prostor. Također, dodatni motiv je i nesigurna ekonomska i politička situacija u zemlji.[7]

2. BIJEG OD NEPRAVDE I NEIZVJESNOSTI

Čovjeku nije potrebno mnogo da bi bio sretan i zadovoljan. To ne nudi trenutno izgrađeni bosanskohercegovački sistem, od kojeg masovno bježi najveći dio slobodoumnog stanovništva koje nije u mogućnosti da svojim radom, znanjem i svim resursima koje posjeduje izgradi pravednije demokratsko društvo u kojem neće motiv biti prljavi profit, već društvo istih mogućnosti za svakog čovjeka. Ovakvo društvo ne omogućava svijetlu budućnost, kako za stanovništvo, tako i za naredne generacije. Mnogi ljudi ne odlaze iz Bosne i Hercegovine radi sebe, već zbog svoje djece i njihovih potomaka. Trenutno u Bosni i Hercegovini nije jednostavno doći u poziciju u kojoj svi imaju jednake šanse i mogućnosti. Međutim, veoma često vidimo sliku u kojoj je na javnim i privatnim televizijskim kanalima i na društvenim mrežama predstavljeno kako ljudi porijeklom iz BiH u različitim oblastima života i rada (nauka, tehnika, sport, kultura, privreda, itd), postižu vrhunske rezultate, na koje smo ponosni. Među njima je veliki broj uspješnih sportista, umjetnika, inženjera, ljekara, majstora i ljudi svih zvanja i zanimanja. Možemo pretpostaviti da su ostali u našoj zemlji da ne bi imali priliku da sve to ostvare, dok smo mi ponosni na njihov uspjeh i postignute rezultate. Rijetko se ko pita zašto su ti ljudi otišli iz Bosne i Hercegovine? Ovi ljudi su bili u našoj zemlji i ujedno su bili na raspolaganju našoj privredi i vlastima, ali rijetko ko im je pružio priliku ili na njih obratio pažnju. Kao što znamo, ljudi iz Bosne i Hercegovine imaju ponos i dostojanstvo, tako da nisu spremni da bilo koga mole ili da padaju na koljena za milostinju. U tako nesređenom društvu, gdje vladaju neka posebna pravila, mnogi, naročito mladi ljudi, nisu spremni da čekaju kako bi se nešto u sistemu promijenilo. Zato se odlučuju da svoju egzistenciju i budućni život zasnuju u nekim uređenim zemljama Zapadne Evrope gdje je, takođe teško, ali mnogo lakše nego u Bosni i Hercegovini. Inače, zašto bi odlazili da im je ovdje dobro? Veoma smo žalosni kada vidimo da naši ljudi u različitim oblastima društvenog života nastupaju pod zastavama drugih zemalja kao što su: Srbija, Hrvatska, Slovenija, Austrija, Njemačka, Švicarska, Norveška, Švedska, Danska, SAD, Kanada i druge zemlje. Teško je nabrojati sve zemlje za koje nastupaju ljudi porijeklom iz Bosne i Hercegovine. Nismo toliko bogati da bi se mogli tako jeftino odricati onoga što nam je najvrijednije, a to je ljudski potencijal. U budućnosti ćemo se teško oporaviti od ovog gubitka. Nismo samo izgubili ove ljude, već smo izgubili i njihove potomke nekoliko narednih generacija. Najbolje se to može uočiti ukoliko razgovaramo sa djecom naših ljudi koja su rođena u inostranstvu, mnoga od te djece ne znaju naš jezik, a o običajima, kulturi, navikama koji treba da ih veže za zemlju porijekla njihovih roditelja da i ne govorimo. Smatra se da je bosanskohercegovačko stanovništvo relativno staro. Jedan od razloga je odlazak mladih ljudi sa porodicama, tako da smo te ljude zauvijek izgubili. Rijetko ko će od njih da se vrati. Ukoliko se i vrate, to će biti uglavnom sporadični slučajevi koji su otišli u penziju, pa iz nekih samo njima poznatih razloga kao što je nostalgija, vraćaju se u Bosnu i Hercegovinu da ovdje prožive ostatak života i da se nakon smrti sahrane. Većinom ovi ljudi nisu više radno sposobni i od njih se ne može očekivati da daju od sebe neki poseban doprinos, a naročito doprinos u razvoju društva kao što to može učiniti radno sposobno stanovništvo, mladi školovani i radno sposobni ljudi.[2]

3. ULAGANJA FINANSIJSKIH SREDSTAVA U OBRAZOVANJE I NAUKU U RAZVIJENIM ZEMLJAMA ZAPADNE EVROPE I PRIVLAČENJE STUDENATA IZ NERAZVIJENIH ZEMALJA

Ekonomski razvijene zemlje Zapadne Evrope izdvajaju ogromna finansijska sredstva iz budžeta za školovanje i edukaciju mladih ljudi u svim oblastima života i rada. Nakon završetka školovanja mladi kroz rad na svojim radnim mjestima višestruko vrate sve što je u njihovo obrazovanje uloženo. Ovakvim pristupom prema mladima, osim obaveze prema svojim građanima, država ostvaruje benefite na različite načine koje doprinosi mlada populacija.

Na ovaj način se potvrđuje teza da je obrazovanje mladih ljudi najbolja investicija koja se za veoma kratko vrijeme vrati njihovim investitorima. Sve ekonomski razvijene zemlje neprestano ulažu u usavršavanje i edukaciju mladih ljudi. Također, mnoge razvijene zemlje koje se suočavaju sa smanjenjem broja novorođenih u posljednje dvije decenije, svoju razvojnu politiku zasnivaju na dovodenju mladih ljudi iz nerazvijenih zemalja (kao što je Bosna i Hercegovina), koje obrazuju, a nakon toga im omogućuju da konkurišu na njihovom tržištu rada i na taj način sebi stvaraju obrazovanu radnu snagu koja ostaje da živi i radi u zemlji domaćina. Postoji veliki broj programa kojima razvijene zemlje privlače mlade ljude da se obrazuju na njihovim univerzitetima i visokim školama. Najveći broj mladih ljudi se opredjeljuje da se u ovim zemljama obrazuje u oblastima kao što su: informatičke tehnologije, elektrotehnika, mašinstvo, medicina i ostale oblasti za kojima postoji potražnja u tim zemljama. Neke zemlje imaju neprekidnu potrebu za kadrovima iz inostranstva pošto ih u svojim zemljama ne mogu dovoljno obezbijediti. Ovakvom obrazovnom politikom razvijene zemlje uspijevaju nadoknaditi manjak domaćih stručnjaka koji im nedostaju. Ove zemlje imaju uređen socijalni sistem i radno zakonodavstvo, tako da njihovi mladi ljudi često i nisu zainteresovani za visokoškolsko obrazovanje, pa nakon srednje škole počinju da rade ili se opredjeljuju da napuste zemlju i idu u inostranstvo iz različitih razloga, takav je slučaj sa Slovenijom, Austrijom, Njemačkom, Italijom, Holandijom i drugim zemljama Zapadne Evrope. Izdaci za obrazovanje u ovim zemljama su investicija koja može da potpomogne brži društveni rast, podigne produktivnost, doprinese ličnom i društvenom razvoju i smanji društvenu nejednakost. Procenat ukupnih finansijskih sredstava koja se izdvajaju za obrazovanje je jedan od ključnih izbora koji se prave u svakoj od zemalja Zapadne Evrope. Posmatrajući faze ekonomskog razvoja država, primjećuje se da zemlje sa inovacijama imaju velika ulaganja u obrazovanje. Neke od zemalja u svoj obrazovni sistem uvode odgovarajući pristup koji uči mlade, naročito djecu u osnovnim školama, da moraju ozbiljno pristupiti i sa punom posvećenošću učenju i sticanju znanja u cilju bržeg privrednog razvoja zemlje. Tako npr. u nekim švajcarskim osnovnim školama počinju prvi časovi, gdje je BDP po glavi stanovnika među najvećim u Evropi: „Naša zemlja je prirodno siromašna. Nemamo rude, imamo vrlo malo obradivog zemljišta. Mi smo jedna od zemalja u Evropi koja se ne može svrstati među bogatije zemlje. Zato moramo raditi veoma mnogo da bismo proizvodili finalne proizvode koje moramo da izvozimo. Naši izvozni proizvodi treba da budu izvanrednog kvaliteta da bi potrošači u svijetu kupovali našu robu.“ Kao što vidimo u ovom primjeru da u razvijenim zemljama Zapadne Evrope mlade generacije se od malena uče da je potrebno mnogo učiti i raditi kako bi se postigli određeni rezultati. Ukoliko analiziramo ovakav pristup prema obrazovanju u odnosu na bosanskohercegovački obrazovni sistem gdje se uopšte o ovom pitanju nigdje ne govori, već se samo raspravlja na pojedinim okruglim stolovima, naučnim konferencijama ili u nekim političkim emisijama bez konkretnih rješenja. Uz sve to još je omogućeno da se diplome kupuju od osnovne, srednje škole do fakulteta bez ikakve kontrole, onda možemo zaključiti da naši mladi ljudi se opravdano odlučuju za odlazak, studiranje i zapošljavanje u inostranstvu.

4. MOTIVIRAJUĆI BENEFITI I BROJNE MOGUĆNOSTI DA BOSANSKOHERCEGOVAČKI STUDENTI STUDIRAJU U INOSTRANSTVU

Studenti koji žele da studiraju u inostranstvu moraju imati studentsku vizu koja će im omogućiti studiranje u inostranstvu. Za dobijanje vize studenti moraju ispuniti propisane uslove zemlje domaćina. Za naše studente u zemljama Zapadne Evrope nisu strogi kriteriji za dobijanje studentskih viza, zato se veliki broj naših studenata opredjeljuje za ove zemlje i njihove prestižne univerzitete.[6] Dok studiraju u inostranstvu, naši studenti ostvaruju određena prava koja su im dobrodošla za vrijeme studiranja. Neka od njih su: besplatno studiranje, povlašten smještaj u studentskim domovima, povlašten gradski i međugradski prevoz, povlastice za ishranu u studentskim restoranima ili drugim restoranima koji imaju potpisane sporazume sa državom o pružanju usluga ishrane studentima.

Također, naši studenti za vrijeme studiranja mogu biti radno angažovani što im omogućavaju zakoni zemlje domaćina. Visina satnica je vrlo respektabilna, čak i po nekoliko puta veća nego visina satnica zaposlenih radnika u Bosni i Hercegovini. Navest ćemo samo nekoliko država u kojima se plaća satnica rada studenata, npr. u Danskoj je 15 eura, u Njemačkoj 13 eura, u Sloveniji 8 eura.[4] Pored toga našim studentima koji studiraju u inostranstvu omogućeno je da u okviru univerziteta odlaze na različita svjetska i evropska takmičenja na kojima im je omogućeno samopotvrđivanje i usvajanje raznovrsnih znanja i praktičnih iskustava. U nekim zemljama Zapadne Evrope studentima je omogućen mentorski pristup što osnažuje njihov lični potencijal. Profesori imaju priliku da prepoznaju talenat studenata, prate i osnažuju ih na njihovom karijernom putu. Međutim, u našoj državi nemamo tu mogućnost, a što je već odavno trebalo da se implementira. Ukoliko bi na ovakav način u budućnosti pristupili našim studentima, mali broj bi se odlučio da ode iz naše države. Nakon završenog studija sa ovako dobivenim benefitima od strane zemlje domaćina mnogi studenti se više ne vraćaju u našu zemlju, već ostaju u toj zemlji i traže posao kao doktori, inženjeri, ekonomisti, pravnici, naučnici i stručnjaci različitih zvanja i zanimanja. U posljednje vrijeme naročito na društvenim mrežama preplavile su nas informacije o odbrani master i doktorskih radova od strane studenata porijeklom iz Bosne i Hercegovine na najprestižnijim svjetskim i evropskim univerzitetima. Teško čovjek može da povjeruje da imamo toliko pametnih, mladih i visoko obrazovanih ljudi sa najvišim akademskim zvanjima svugdje po svijetu, a nemamo državne agencije koja bi se bavila povezivanjem ovih ljudi sa domovinom sa kojom bi bar jednim dijelom mogli da podjele znanje i iskustvo koje su postigli studirajući u inostranstvu. Od ovog povezivanja bi svi imali korist. Nažalost, možemo samo konstatovati da naša zemlja ostaje trajno bez najzdravijeg i najkompetentnijeg dijela svoje populacije, što je jedan od najvećih apsurdna državnog sistema u kojem živimo.

5. ZAŠTO MLADI NAKON ZAVRŠENIH STUDIJA U INOSTRANSTVU NE ŽELE DA SE VRATE U SVOJU DOMOVINU?

Nije teško dobiti odgovore na pitanje: Zašto mladi ljudi porijeklom iz Bosne i Hercegovine nakon završenih studija u inostranstvu nisu zainteresovani da se vrate u domovinu? Većina ljudi koji žive u našoj zemlji dobro zna odgovore na ova pitanja. Međutim, nestabilna politička i ekonomska situacija, besperspektivnost, korupcija, nepotizam, nedostatak jednakih prilika za sve, su neki od osnovnih razloga. U ovom radu navest ćemo samo nekoliko osnovnih razloga koje smo dobili kao odgovore naših studenata.

U odnosu na bosanskohercegovačke univerzitete koji jesu među težim u svijetu, prednost univerziteta u inostranstvu je ta što se student specijalizuje za ono što je odabrao da studira i nakon završenog fakulteta postaje stručnjak i može kvalitetno da radi u svojoj struci. Na taj način mu se otvaraju mnoge mogućnosti dok toga u našoj zemlji nema. Druga stvar je što studenti u Bosni i Hercegovini nakon završenog fakulteta, iako su bili najbolji ili među boljim u svojoj generaciji, završe na Zavodu za zapošljavanje i traže posao po nekoliko godina, ček i po jednu ili dvije decenije jer ne mogu dobiti posao u struci. Treća stvar je što većina diploma sa bosanskohercegovačkih univerziteta nije priznata u inostranstvu. Studenti žele da njihov uloženi trud i rad za vrijeme studija budu priznati i da nakon završetka studija dobiju priliku da rade u struci. Naredna prednost studiranja u inostranstvu je ta što naši studenti mogu da studiraju na jezicima zemlje domaćina ili što je češće opcija za koju se opredjeljuju naši studenti, to je studiranje na engleskom jeziku, što im omogućava da usavrše engleski jezik što im u mnogome pomaže prilikom apliciranja na radna mjesta u struci bilo u zemlji ili inostranstvu.[3] Postoji još nekoliko značajnih razloga zašto naši studenti ne žele da se vrate u domovinu nakon završenih studija, ali ovoga puta nećemo o tome detaljnije govoriti zbog ograničenosti prostora u ovom radu. Navest ćemo jedno iskustvo koje je predstavio bosanskohercegovački student, zašto ne želi da se vrati u zemlju i zašto želi da ostane u Austriji nakon završetka studija?

Po njegovim riječima Austrija je zemlja koja je geografski blizu BiH, tako da njemu to ne predstavlja nikakav problem jer često može da dođe kući svojim u posjetu, jednom ili dva puta mjesečno. Austrija je odlično povezana sa Balkanom uopšte, bilo da se putuje autom, autobusom ili avionom. Austrija je zemlja članica Evropske unije i pruža vrlo visok kvalitet života i studiranja. U Austriji je razvijena ekonomija i posjeduje lijepu prirodu i mnoštvo lijepih gradova. Ova zemlja nudi brz pristup najpoznatijim svjetskim skijalištima i prelijepe Alpe, što ga naročito privlači. Austrija nudi bogat kulturni život – „Bečka škola“, i niz drugih razloga zbog čega ovaj student ne želi da se vrati u Bosnu i Hercegovinu i da u njoj živi i radi nakon završenih studija.[5]

ZAKLJUČAK

Mnogo toga mogli bi argumentovano kazati o samom značaju naše teme koju smo obradili za koju smatramo da ima „dvije strane medalje“. Pored svih prednosti koje pruža studiranje naših studenata u inostranstvu, postoji i nekoliko nedostataka koje ono sa sobom nosi. Možemo konstatovati da odlaskom naših studenata u inostranstvo na prestižne univerzitete zapadnoevropskih zemalja proširuje se kvalitet usvojenih znanja i praksi koje kasnije u njihovom radu u inostranim i domaćim kompanijama naši stručnjaci pokazuju kroz postizanje vrhunskih rezultata. Kompetencije i znanja koje usvoje naši studenti omogućuju im da se lahko snalaze i asimiliraju u bilo kojoj zemlji, bilo da se radi o zemlji domaćina gdje su studirali ili u našoj zemlji nakon njihovog povratka, a veoma često i u nekoj trećoj zemlji u koju odlaze u cilju pronalaska posla nakon završenih studija. Možemo konstatovati da mladi ljudi dobiju niz benefita studiranjem u inostranstvu. Neke značajnije benefite smo naveli u radu. Neprekidni razvoj nauke i tehnologije u razvijenim zemljama se pozitivno odražava na obrazovne ustanove u kojima se primjenjuju savremena dostignuća u bilo kojoj oblasti naučno-tehnološkog razvoja. Zahvaljujući tome, naši studenti koji studiraju u inostranstvu imaju priliku da idu u korak sa savremenim dostignućima razvijenog zapadnog svijeta. Ukoliko uporedimo univerzitete u našoj zemlji sa univerzitetima zapadnoevropskih zemalja, možemo konstatovati da je prilično velika razlika u dostignućima, a jedan od osnovnih razloga je mnogo manje ulaganje finansijskih sredstava iz BDP-a za nauku i obrazovanje u Bosni i Hercegovini u odnosu na razvijene zemlje Zapadne Evrope. Jedan od najvećih nedostataka odlaska naših studenata u inostranstvo na studije je taj što naši studenti najvećim dijelom nakon završenih studija ostaju u zemlji domaćina gdje pronalaze posao i zasnivaju porodice koje ostaju u zemlji domaćina dok Bosna i Hercegovina ostaje bez mladih stručnjaka i stanovništva u najpotrebnijoj reproduktivnoj fazi života potrebnoj domaćim kompanijama i društvu u cjelini. Naša zemlja je trenutno jedna od država sa relativno starijom populacijom stanovništva. Pretpostavlja se da ukoliko ovim tempom budemo gubili stanovništvo, naročito mlađu populaciju, smatra se da ćemo sigurno u skorije vrijeme postati zemlja staraca. Smatramo da je već kasno da se nešto kvalitetno preduzme kako bi se ovaj problem pokušao prevazići. Međutim, ne bi smjeli dalje čekati, a ništa ne preduzimati. Ako ne riješimo ovaj problem, ili bar da ga pokušamo ublažiti, prolaskom svakog dana ovaj problem se samo produbljuje. Državne institucije koje mogu da djelimično riješe ovaj problem, mnogo se ne interesuju, zato bi domaće kompanije trebale da daju svoj doprinos u rješavanju ovog problema, inače će i one ostati bez mlade i obrazovane radne snage bez koje nije moguće zamisliti razvoj kompanija i privrede u cjelini.

LITERATURA

- [1] Mehmedović. H.,(2016.)“ Modeli otvaranja i finansiranja malih porodičnih preduzeća“, Internacionalni univerzitet Travnik, str. 11-12.
- [2] Mehmedović. H., (2020.) „Resursi za prevazilaženje ekonomsko finansijske krize“, Internacionalni univerzitet Travnik, str. 8.
- [3] <https://tuzlainfo.ba/index.php/novosti/item/40197-mladi-u-inostranstvu-bh-studenti-ne-zele-se-vratiti-u-svoju-domovinu/>(Preuzeto:24.10.2025.)
- [4]<https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/u-potrazi-za-prilikama-sve-vise-nasih-studenata-zeli-nastaviti-skolovanje-van-bih/603546>(Preuzeto:01.10.2025.)
- [5] <https://inoedukacija.com/page/studiranje-u-austriji/>(Preuzeto: 22.11.1025.)
- [6] <https://futureoption.net/sr/>(Preuzeto: 22.11.2025.)
- [7]<https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/mladi-i-nemirni-gdje-mladi-zele-zivjeti-i-raditi-u-europskoj-uniji---894371.html>(Preuzeto:22.11.2025.)

